

КОБЕТС V.

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Ukraine

SOURCES OF LEARNING IN THE PROCESS OF FORMING A READINESS OF FUTURE MANAGERS TO PROFESSIONAL ACTIVITY

The essence of the concept "readiness for professional activity" and the study of this problem by various scientists are considered in the article. At the same time, they emphasize an integrative nature of this concept and offer various components that characterize the quality of student preparation. The author proposes to use the concept of "self-efficacy" as a self-evaluating characteristic of the readiness of future managers for professional activity. The content of this concept introduced by A. Bandura is defined. It implies a conscious person's ability to cope with specific and challenging situations and have an impact on the effectiveness of the activity and the functioning of personality. He identified the factors which are sources of learning, through which it is possible to form and develop self-efficacy: 1) building person's behavior on the basis of past experience of success and failure (internal convictions are formed under an influence of getting experience of his own successes in activity which strengthen the self-belief and more vigorous behavior); 2) vicarious experience (observation of other people achieving success in the same activity as the subject, strengthens his self-confidence and confidence in the expected success); 3) verbal persuasion and support from others (inspire hope of the individual that he can do the job well, but only when external verbal encouragement takes into account his real abilities and capabilities); 4) the self-adjustment system of a person (consciousness of an aim of an activity, a strategy and tactics of achieving it, providing the necessary conditions for its implementation, realizing a program of action, evaluating of results and correcting the methods for achieving the result); 5) emotional calmness (it "signals" that everything is going fine to a person. Therewith experiencing emotional and physiological states causes a pleasant excitement, self-confidence).

Consequently, the author shows that these learning factors can be used in forming a readiness for professional activity of future managers. A contextual learning creates favorable conditions for this, which will be the subject of further consideration.

Key words: readiness for professional activity, formation, self-efficacy, experience, persuasion, behavior, emotions, self-evaluation.

УДК 378.4:314.151.3-054.73-057.875-044.332

ЮРІЙ КРАЩЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

ЮЛІЯ ОВЧИННИКОВА

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Представлений проект присвячений проблемі адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища засобами студентського самоврядування. Спираючись на результати дослідження, в якому взяли участь студенти-переселенці, переведені з інших навчальних закладів, виявлено, що максимально сприятливе поле для розвитку конструктивних стосунків між студентами-переселенцями та академічною громадою вищого навчального закладу створює система студентського самоврядування.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, студенти-переселенці, адаптація, організаційно-педагогічні умови адаптації, середовище вищого навчального закладу, студентське самоврядування, орган студентського самоврядування.

Постановка проблеми. Відсутність належних умов для адаптації до університетського середовища студентами вищих навчальних закладів Донбасу, які виявили бажання продовжити навчання у вищих навчальних закладах інших регіонів України, – комплексна проблема, на вирішення якої спрямована реалізація проекту, що спирається на діяльність органів студентського самоврядування. Дотримуючись

принципів субсидіарності, соціальної справедливості, прозорості та неупередженості, взаємовідповідальності, взаємоповаги та взаємопорозуміння, органи студентського самоврядування мають значний потенціал у адаптації внутрішньо-переміщених осіб. Пріоритетними напрямками адаптації студентів-переселенців є відновлення соціального статусу студента, формування установок щодо пристосування до нових умов нормальної життєдіяльності, подолання психофізіологічних травм, стресового стану, соціальної апатії, втрати віри у майбутнє та позитивне сприйняття дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми, виділення невіршених її частин. Адаптація особистості до навчання у вищому навчальному закладі – складний, довготривалий, динамічний процес, обумовлений подоланням чисельних і різнопланових адаптаційних проблем. Пошуку шляхів, які забезпечують найбільш ефективну і швидку адаптацію, сьогодні приділяють значну увагу представники української та зарубіжної науки, зокрема, акцентують на змінах, що зазнає особистість у процесі адаптації до середовища вищого навчального закладу, формуванні у студентів «образу Я», ціннісних орієнтацій тощо [1; 2].

Адаптація внутрішньо переміщених осіб, сприяння якості освіти студентів-переселенців були в фокусі уваги ряду зарубіжних дослідників [3; 4; 5; 6; 7], проте проблема адаптації студентів-переселенців з числа внутрішньо переміщених осіб, враховуючи обставини, в яких опинилися українські студенти-переселенці, розкрита не достатньо.

З метою законодавчого врегулювання зазначеної проблеми Верховною Радою України прийнято Закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Комплексна державна програма інтеграції, соціальної адаптації та захисту і реінтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2015-2016 роки, низку актів Міністерства освіти і науки України, спрямованих на забезпечення прав на якісну освіту студентів-переселенців [8]. Проте чіткого державного механізму допомоги студентам-переселенцям в адаптації до нового середовища на сьогодні немає.

Було, однак, встановлено, що студентське самоврядування є ефективним засобом: створення виховного середовища вищого навчального закладу [9; 10; 11] і, як наслідок, може виступити дієвим засобом адаптації та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб до освітнього середовища навчального закладу.

Мета статті – окреслити шляхи усунення виявлених суперечностей; між потребою в адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища та недостатнім рівнем підтримки студентів-переселенців у вищих навчальних закладах, між необхідністю реінтеграції внутрішньо переміщених осіб та недооцінкою можливостей студентського самоврядування у вирішенні цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Успішна адаптація внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища можлива лише за умови встановлення дружніх доброзичливих стосунків з оточуючими студентами і викладачами та забезпечення особистісно-зорієнтованого навчання. Максимально сприятливе поле для розвитку конструктивних стосунків між студентами-переселенцями та академічною громадою вищого навчального закладу створює система студентського самоврядування.

Підґрунтям розробленого з цією метою проекту стали результати попередніх досліджень історичних, науково-методичних та організаційних аспектів розвитку студентського самоврядування, обґрунтування умов реалізації виховного потенціалу системи студентського самоврядування та розробка Концепції розвитку студентського самоврядування в Україні [12; 13; 14].

З метою виявлення кола організаційно-педагогічних умов адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського життя у межах проекту проведено попереднє дослідження, у якому взяли участь 370 внутрішньопереміщених осіб з Донецької (65,31%) та Луганської областей (34,59%), причому 62 % студентів-переселенців є переведеними з інших навчальних закладів і 38 % – почали навчання з першого курсу, проте у іншому для них місті.

Під час індивідуальних інтерв'ю студенти зазначили, що потребують порад в організації навчання та побуту, психологічної підтримки, спілкування та позитивного ставлення, прояву інтересу до їхніх потреб і проблем з боку адміністрації, викладачів, одногрупників, студентського активу навчального закладу, проте розраховують переважно на близьких та родичів.

Виявлено, що у 35% опитаних існують організаційні проблеми: відсутності місць у рамках ліцензованого обсягу, неможливості отримання підручників, бюрократичні протиріччя щодо дозволів на складання іспитів, заліків та поточного контролю у межах ліквідації академічної різниці, перезарахування раніше складених предметів, виготовлення дублікатів студентських квитків та дипломів, забезпечення місцями в гуртожитках тощо.

Серед опитаних студентів 19 % зазначили, що студентське самоврядування певною мірою сприяло їхній адаптації завдяки спілкуванню та включенню в колективну діяльність навчального закладу. Проте залучитися до активної співпраці з органами студентського самоврядування навчального закладу виявили бажання лише 9% студентів, 16% – вбачають таку можливість. 75 % студентів не планують співпрацювати переважно через нецікавість, відсутність мотивації, брак часу (26 % студентів змушені працювати). Часто студенти зазначають, що їх не запрошували до студентського самоврядування, тому вони не бачать там свого місця, або вони не замислювалися, чи необхідна така взаємодія.

Отримані дані засвідчують, що студенти-переселенці потребують розуміння з боку одногрупників і викладачів, порад в організації навчання, побуту, прояву інтересу до їх потреб і проблем з боку адміністрації і викладачів, психологічної підтримки, потреб у спілкуванні.

Передумовою адаптації внутрішньо переміщених осіб є особистісно орієнтований підхід та комплекс психолого-педагогічної підтримки:

діагностика готовності до навчально-пізнавальної діяльності, мотивів навчання, ціннісних орієнтацій, соціально-психологічних установок, психічного стану і проблем в адаптації;

допомога в розвитку навчальних навичок і регуляції свого життєтворення;

психолого-педагогічна підтримка студентів-переселенців у подоланні соціокультурних труднощів життя і встановлення комфортних взаємовідносин з однокурсниками і викладачами;

консультування студентів-переселенців, що відчують проблеми в адаптації чи при розчаруванні в обраній спеціальності;

корекція самооцінки, відчуття соціального вакууму, професійного самовизначення при компромісному виборі студентів-переселенців.

Успішна адаптація внутрішньо переміщених осіб можлива лише за умови встановлення дружніх конструктивних взаємовідносин в університеті, що якнайкраще може забезпечити студентське самоврядування в розмаїтті своїх організаційних форм (студентська рада, студентський парламент, наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених, студентські гуртки, волонтерські центри тощо) та рівнів (групи, потоку, факультету/інституту, університету, гуртожитку) [16].

Спектр діяльності органів студентського самоврядування включає захист і представництво прав, інтересів студентів; підвищення якості освіти та популяризація науково-дослідної діяльності майбутніх фахівців; проведення організаційних, культурно-дозвілєвих, спортивно-оздоровчих, благодійних та інших заходів; сприяння соціальному захисту студентів, їхньому тимчасовому та професійному працевлаштуванню; системний розвиток у майбутніх фахівців лідерських та комунікативних якостей у рамках молодіжного проекту «Школа місцевого і студентського самоврядування «Лідер майбутнього» – дозволяє вважати, що студентське самоврядування володіє потужним потенціалом у адаптації студентів-переселенців до університетського середовища.

Соціальний ефект від реалізації розробленої технології психолого-педагогічної підтримки, котра включатиме тренінги позитивної взаємодії для студентів-переселенців, викладачів, представників органів студентського самоврядування (зміна негативних установок до переселенців, розвиток почуття власного достоїнства та вміння поважати інших; навчання способів виходу із конфліктних ситуацій, розвиток соціальної довіри, емпатії, співчуття тощо) значно перевищить витрати на її розробку та сприятиме утвердженню ідеалів гуманізму та добротворення, що відповідатиме європейському вектору устремління сучасного українського суспільства.

Отримані наукові та практико-зорієнтовані результати використано для адаптації студентів-переселенців в Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка, Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, Донецькому національному університеті імені Василя Стуса, Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка. Розроблено рекомендації та технології психолого-педагогічної підтримки, що використовуються органами студентського самоврядування для становлення духовно-моральної цілісної особистості майбутнього фахівця [16].

Результати дослідження використовуються Радою з організації виховної діяльності та психологічною службою університету щодо розробки комплексу заходів, спрямованих на активізацію процесу адаптації студентів-переселенців в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Студенти-переселенці є активними учасниками волонтерського руху та входять до складу волонтерського центру «АКОРД» ПНПУ імені В. Г. Короленка. Волонтери центру активно співпрацюють з міською благодійною організацією «Світло надії» та службою соціальної допомоги самотнім і людям похилого віку. Студенти-волонтери допомагають у зборі речей першої необхідності,

закупівлі медикаментів та продуктів харчування тощо. З ініціативи волонтерів центру «АКОРД» систематично організуються заходи щодо допомоги бійцям із зони АТО (відвідування військових у шпиталі, придбання медикаментів, надання їм психологічної допомоги, придбання ультрафіолетових камер для зберігання медичного стерильного інструменту, бактерицидних опромінювачів для стерилізації перев'язувального матеріалу). В арсеналі форм волонтерської роботи студентської молоді Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка є благодійні акції з надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги дітям, які залишились без батьківської опіки. Традиційними є акції милосердя «Від серця до серця», «Зроби світ кольоровим», «Подаруй посмішку дитині», «Діти-дітям», «Щасливе дитинство» й інші.

Адаптації студентів-переселенців засобами студентського самоврядування в першому переміщеному університеті з Донбасу – Донецькому національному університеті імені Василя Стуса – сприяють новостворені вискоєфективні інституції: Центр студентської співпраці (Coworking Center), Навчально-практичний центр культурно-естетичного розвитку та соціальних проєктів, Молодіжна наукова рада [16].

На сьогодні в університеті за допомогою механізмів студентського самоврядування захищаються права та інтереси студентів на всіх рівнях, створюється внутрішня атмосфера, нові можливості для особистого розвитку, активної діяльності студентів, забезпечуються комфортні умови для навчання та студентського життя. Слід зазначити, що діяльність органів студентського самоврядування є унікальним механізмом адаптації студентів-переселенців. Органи студентського самоврядування розробили Програму адаптації студентів-переселенців Донецького національного університету імені Василя Стуса, кожен з розділів якої включає ряд ініціатив задля підтримки, особистого розвитку та адаптації студентів-переселенців. Студентська рада виховує Soft Skills задля підвищення конкурентоспроможності випускників, організовує та проводить різні заходи, намагається об'єднати студентів, формує почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми, а відтак є дієвим засобом виховання соціальної спрямованості особистості. Студентське самоврядування спільно з університетськими структурами ініціює та впроваджує соціально-адаптаційні проєкти, що покликані пришвидшити адаптацію студентів в нових умовах. Таким прикладом є створення Центру студентської співпраці (Coworking Center), який став платформою для створення нових проєктів і дозволив підвищити ефективність роботи Студентської ради університету шляхом створення місця, де може збиратись студентство, проводити різні заходи: тренінги, зустрічі, дискусії. Проєктна діяльність є одним із засобів прискорення адаптації студентів. Спільна робота над проєктами допомагає згуртуватись та втілити задумане разом. Ця робота сприяє особистісній соціалізації, формує особисту соціальну позицію, дає можливість реалізувати себе як лідера. Це можливість для студента навчитись приймати важливі рішення та нести за них відповідальність, виробити навички співпраці, роботи в команді.

Висновки. Забезпечення особистісно орієнтованого підходу до студентів в організації навчально-виховного процесу та створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату на основі встановлення конструктивних доброзичливих стосунків, підтримки патріотичної громадянської позиції з використанням потенціалу студентського самоврядування є підґрунтям успішної адаптації внутрішньо-переміщених осіб до університетського середовища. Необхідність подальших наукових розробок у цьому напрямку є очевидною.

Список використаних джерел

1. Данильчик А.В. Исследование эмоциональной устойчивости и адаптации студентов / Данильчик А.В. // Психологическая студия. – 2011. – Вып. 5. – С. 48-51.
2. Порох Д.О. До проблеми адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі / Порох Д.О. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 10 (197). – С. 78-85.
3. Ferfolja T. Supporting refugee students through the Refugee Action Support Program / Ferfolja T., Naidoo L. // University of Western Sydney, 2010. – 45 p.
4. Naidoo L. Engaging the refugee community of Greater Western Sydney / Naidoo L. // Issues in Educational Research. – 2010. – № 1(20). – p. 47-56.
5. Studentenwerke im Zahlenspiegel 2009/2010. Hrg. Deutsches Studentenwerk. – Berlin, 2010. – 54 p.
6. Protection of Internally Displaced Persons in Georgia: A Gap Analysis. – Tbilisi, 2009. – 60 p.
7. Louise Olliff. Exploring post-compulsory education and training pathways for young people from refugee backgrounds in NSW. – Refugee Council of Australia, 2010. – 65 p.

8. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014 року № 1635-VII. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1635-18>.
9. Ступак О. Роль студентського самоврядування в управлінні вищим навчальним закладом / Ступак О. // Витоки педагогічної майстерності. – 2014. – № 14. – С. 267-273.
10. McFarland D. Inside Student Government : The Variable Quality of High School Student Councils / McFarland D., Starmanns C. // Teachers College Record. – 2009. – № 1 (111). – р. 27-54.
11. Theisen R. Student Government: As Real As It Gets / Theisen R. // Principal Leadership. – 2012. – № 2. – р.10-17.
12. Сорокіна Г.Ю. Умовия реалізації виховного потенціала в системі студентського самоуправління / Сорокіна Г.Ю., Гринева М.В., Кращенко Ю.П. // Педагогические заметки. – 2014. – Т.7. – Вып. 1. – С. 52-57.
13. Кращенко Ю. П. Особливості організації системи студентського самоврядування / Ю. П. Кращенко // Витоки педагогічної майстерності. – 2009. – Вып. 6. – С. 255-262.
14. Кращенко Ю. Концептуальні засади розвитку студентського самоврядування в Україні / Ю. Кращенко, А. Ігнатович // Вища школа. – 2011. – № 9. – С. 117-125.
15. Кращенко Ю. П., Сорокіна Г. Ю. Дослідження передумов адаптації студентів-переселенців до університетського середовища / Ю. П. Кращенко, Г. Ю. Сорокіна // Імідж сучасного педагога. – 2016. – № 9 (168). – С. 43-46.
16. Кращенко Ю. П. Зміст та форми педагогічного супроводу адаптації студентів-переселенців до університетського життя // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2016 – Вып. 18. – С. 165-169.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2017 р.

KRASHENKO YU.

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, Ukraine

OVCHYNNIKOVA YU.

Donetsk National University named after Vasyl Stus, Vinnitsia, Ukraine

THE ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PEOPLE STUDENTS TO UNIVERSITY ENVIRONMENT BY MEANS OF STUDENTS' SELF-GOVERNMENT

The project deals with the problem of adaptation of internally displaced people to the university environment by means of student government. According to the survey, where the internally displaced students transferred from other educational institutions took part, it was found that the most favorable field for the development of constructive relations between immigrants and students of the academic community of the university is created by a system of student government. The organizational and pedagogical conditions of adaptation of internally displaced people to the university environment were defined, and it was determined that it can be provided by the student government in a variety of forms and their organizational levels.

Забезпечення особистісно орієнтованого підходу до студентів в організації навчально-виховного процесу та створення сприятливого соціально-психологічного мікроклімату на основі встановлення конструктивних доброзичливих стосунків, підтримки патріотичної громадянської позиції з використанням потенціалу студентського самоврядування є підґрунтям успішної адаптації внутрішньо-переміщених осіб до університетського середовища. Необхідність подальших наукових розробок у цьому напрямку є очевидною.

Keywords: *internally displaced people, students, immigrants, adaptation, organizational and pedagogical conditions of adaptation, environment of the university, student government, student government body.*